

Samlokaliserte, samorganiserte og samskapte ungdomstilbud – en utopi?

Monika Grønli Rosten

Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet – storbyuniversitetet

Ingrid M. Tolstad

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), OsloMet – storbyuniversitetet

Introduksjon

Siden 2000-tallet har norske kommuner latt seg inspirere av en internasjonal trend innen offentlig forvaltning og arkitektur for samlokalisering av ungdomstilbud med andre typer offentlige tilbud, eksempelvis skole, idretts-hall, bibliotek, kulturhus, frivillighetssentral eller eldresenter (Fagerlid et al., 2021; Fillion, 2001).¹ En særlig ambisiøs form for samlokalisering er den hvor målet er at samarbeidspartnerne ikke bare skal holde til i de samme lokalene, de skal også organiseres sammen til en ny *samorganisert* enhet. Den mest vektige begrunnelsen for samlokalisering og samorganisering er gjerne ambisjonen om en bedre og mer effektiv utnyttelse av offentlige bygg og personalressurser. En annen motivasjon for etableringen av slike nye prestisjeprosjekter kan være et ønske om å snu en negativ trend i et nabolag eller en bydel. Et nytt og arkitektonisk iøyenfallende «signalbygg» og drøm-melandskap (Skrede & Andersen, 2019) som tiltrekker seg oppmerksomhet

¹ Tusen takk til redaktørene for tett oppfølging gjennom hele prosessen. En særlig takk går også til Christian Slaaen for verdifulle diskusjoner og kritiske innspill til en tidligere versjon av teksten.

Sitering: Rosten, M. G. & Tolstad, I. M. (2021). Samlokaliserte, samorganiserte og samskapte ungdomstilbud – en utopi? I A. L. Hagen & B. Andersen (Red.), *Ung medvirkning: Kreativitet og konflikt i planlegging* (Kap. 9, s. 197–221). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.150.ch9>
Lisens: CC BY-NC-ND 4.0

og besøk langt utenfor lokalmiljøets grenser, kan i en slik logikk potensielt løse både lokal omdømmeproblematikk og budsjettkabler på en gang. På den måten blir sambrukshuset, allerede før det åpnes, løsningen på en rekke lokale utfordringer og behov, med tanke på ulike grupper av befolkningen. Når det nye tilbudet er etablert, valfarter gjerne ansatte dit fra andre bydel-ler og kommuner i inn- og utland for å la seg inspirere og bruke det som rollemodell for egne tilbud under etablering. En del av dem vender tilbake til sine respektive hjemsteder med et ønske om å få til «noe liknende» der, uten å ha fått et innblikk bak fasaden eller reflektert nevneverdig over hva ens egen kontekst måtte kreve av tilpasninger.

En trend i utvikling av nye konsepter i offentlig tjenestetilbud, er at det tas ulike grep for å ta med berørte aktører og brukergrupper på råd (se for øvrig introduksjonen og de øvrige kapitlene i denne boken). Som en form for magisk kraft på veien til vellykkede samlokaliserte og samorganiserte tjenester introduseres gjerne begreper som *brukermedvirkning* eller *samskaping*. Det siste, som har etablert seg som et moteord i offentlig forvaltning (Røiseland & Lo, 2019), kan forstås som en offensiv og langsiktig ambisjon for hvordan ansatte og brukere, offentlige og sivile/private aktører kan skape velferdstilbud i fellesskap. Mens det å samskape gir assosiasjoner til kreativitet og skaperkraft gjennom konsensus og likeverdig deltakelse, har de samme prosessene imidlertid også en bakside, som kan innebære både voksesmerter, konflikter og ubehag. Det er jo også først når sambrukshuset åpner at det blir tydelig for alle parter at brukere og grupper av ansatte som tidligere ikke har samhandlet i særlig grad, har ulike forventninger, ønsker og behov.

I prosjektet *Et sted å være ung: Metoder og rammeverk for innovativ medvirkning ved utvikling og etablering av ungdomssteder* (UngHus) mener vi å ha sett hvordan samlokalisering av ungdomstilbud med andre offentlige tjenester presenteres som et gode i seg selv, nærmest uavhengig av lokal kontekst. Som idé fremstår sambrukshuset da også nærmest som om det var et maktfritt rom. Når maktforskjeller underkommuniseres på denne måten får det konsekvenser både for etableringen av nye hus og for læringspotensialet når ungdom og ansatte besøker husene som allerede eksisterer. Når sambrukshus i møte med unge fremtidige brukere presenteres som en fantastisk ny mulighet og en løsning på en rekke ulike

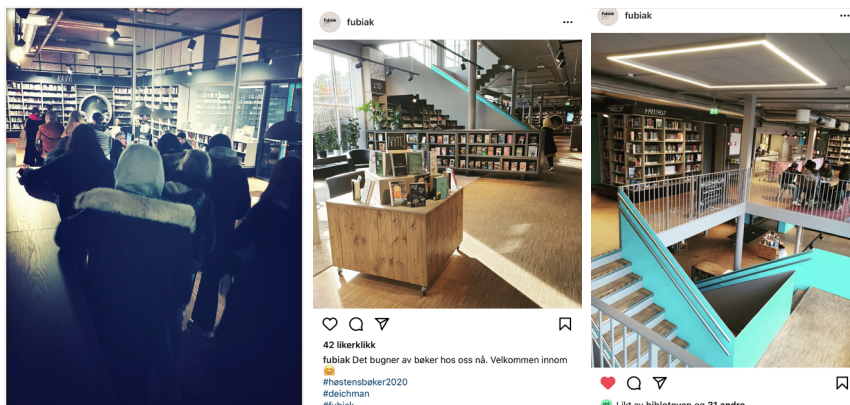
problemer og utfordringer, kamoufleres det faktum at avgjørelsen om samlokalisering allerede er tatt – i de fleste tilfeller uten at lokal ungdom er blitt tatt med på råd. Brukere og ansatte trekkes ofte inn i medvirkningsprosesser først i etterkant, og deres oppgave bli dermed å gjøre det beste ut av situasjonen. Vi skal her utforske samlokaliserte og samorganiserte ungdomstilbud som fenomen gjennom å rette søkelyset mot den til tider smertefulle forhandlingen om ungdommenes plass i konseptet.

Vår analyse bygger i stor grad på vår evaluering av partnerskapet mellom bydel Alna og Deichman, Oslo kommunes folkebibliotek i forbindelse med etableringen av Furuset bibliotek og aktivitetshus (FUBIAK), gjennomført to år etter åpning (Rosten et al., 2019). Vår case blir her ungdomsarbeidernes erfaringer med sambrukshuset FUBIAK, på et tidspunkt hvor sambrukskonseptet altså fortsatt var ganske ferskt, og hvor voksesmertene og frustrasjonen fremstod som langt mer fremtredende enn de gjør i dag, etter snart seks års drift. I analysen trekker vi også på Rostens doktorgradsprosjekt om forebyggende ungdomsarbeid på Furuset i perioden før FUBIAK ble etablert (Rosten, 2015), og på våre erfaringer fra andre bydeler og kommuner i arbeidet med utvikling av nye ungdomskonsepter i UngHus i perioden 2018–2021 (se kapittel 1 for mer om prosjektet). Samlokalisering, samorganisering og samskaping er kontinuerlige prosesser, noe som innebærer at FUBIAK anno 2021 nødvendigvis vil være noe ganske annet enn FUBIAK anno 2018. Derfor har vi også hentet inn refleksjoner og kommentarer fra husets nåværende daglige leder, noe vi mener har bidratt til å styrke vår analyse. Vårt mål er å vise frem interessante og krevende læringsprosesser i FUBIAK på en måte som skaper resonans og gjenkjennelse hos andre.

I det følgende skal vi se nærmere på ungdoms og ungdomsarbeideres forhandling om plass i et hus som i utgangspunktet er åpent for alle. Vi skal særlig utforske hvordan åpenhet og skjerming i sosial og fysisk forstand spiller inn og gjenspeiler ulike fagtradisjoner og syn på unge brukere og deres maktposisjon i et samlokalisert, samorganisert og samskapt flerbrukshus. Vi spør: *Hvilket læringspotensiale ligger det i å diskutere og synliggjøre betydningen av makt og maktforskjeller for barn og unges plass og rolle i sambrukshus? Hvordan kan ungdom som brukere av sambrukshus inkluderes på måter som anerkjenner sprikende interesser og behov blant de som drifter og bruker huset?*

Etableringen av FUBIAK

Med et etablert partnerskap mellom Deichman og Bydel Alna i ryggen åpnet FUBIAK dørene for publikum 1. mars 2016. Organisasjonen bestod av ansatte fra Furusets bibliotekfilial, Furuset frivillighets-sentral og Furuset ungdomskafe, som nå skulle jobbe sammen i samme bygg på Furuset senter. Interiørmessig var de nyrenoverte lokalene innrettet mot en kombinasjon av ulike typer av aktiviteter, for grupper i alle aldre med ulike behov. I hovedetasjen på bakkeplan var det bokreoler, arbeidsbord, lenestoler og innfelte lesekroker kombinert med lekehus og klatrestativ for de minste, i tillegg til møterom, lesesal og et avskjermet område for de ansatte. I 2. etasje, hvor det meste av ungdomsaktivitetene skulle foregå, fantes det fellesrom med arbeidsbord, bordtennis og fotballspill, samt spesialrom av typen kinosal, musikkstudio, tv-/spillrom, undervisningsrom og et kjøkken med kapasitet til kafedrift. I begge etasjer var det større og mindre rom som kunne stenges av og lånes ut til møter og arrangementer, og flere av de mer åpne fellesrommene hadde også utstyr for etablering av scene. Organisasjonsmessig ble FUBIAKs personalgruppe inndelt i faggrupper som dels gjenspeilet og dels gikk på tvers av skillene mellom de tre institusjonene som var samorganisert.

Figur 9.1. Ungdom på befaring i FUBIAK i regi av UngHus (til venstre) Foto: Nina Vestby. Utsnitt fra profilen fubiak på Instagram som viser bilder fra FUBIAKs inngangsparti i 1. etasje, og fra trappen og kafeområdet i 2. etasje (i midten og til høyre). Foto: ©FUBIAK.

FUBIAK som konsept begynte med Deichman, Oslo kommunes bibliotek. I etterkant av bibliotekreformen og endring av formålsparagrafen i 2014 har det norske folkebiblioteket fått en tydeligere rolle som en sosial så vel som kulturell arena, som en «uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt» (Folkebibliotekloven, 1985, § 1). Vektleggingen av biblioteket som sosial arena for en mangfoldig befolkning har de siste årene bidratt til betydelige endringer i utformingen og organiseringen av offentlige bibliotek. Ikke minst har Deichman innhentet hjelp fra arkitekter til renovering og nyetablering av flere store prestisjebibliotek i sentrum og i drabantbyene på Oslo øst. I likhet med de nye bibliotekkonseptene på Stovner og Tøyen, med en tydelig barn og ungdomsprofil, har etableringen av FUBIAK sammenheng med befolkningssammensetning, fattigdomsproblematikk og sosiale utfordringer lokalt (Fagerlid et al., 2021). Deichmans svar på hva barn og unge i dette lokalsamfunnet trenger, er altså en kulturarena og uavhengig offentlig møteplass, som gir dem anledning til å ta imot – men også til selv å være med å skape kulturtilbud. En viktig inspirasjon til konseptet FUBIAK har vært Idea Store-bibliotekene i London (www.ideastore.co.uk).

Etableringen av FUBIAK som lokalt prestisjeprojekt for bydel Alna må videre forstås i lys av områdeløftet på Furuset som en del av Groruddalssatsingen (Oslo kommune, 2021). I dette nabolaget har det over mange år blitt rettet spesiell innsats mot å forbedre levekår blant lokalsamfunnets innbyggere så vel som stedets eksterne omdømme (Alghasi et al., 2012; Rosten, 2015; Ruud et al., 2019). Ikke minst er det blitt satset på idrettsaktiviteter, arbeidskvalifiseringstiltak, frivillighetsskole, oppsøkende feltteam og et bredt fritidstilbud for lokal ungdom, som i all hovedsak har foreldre fra andre deler av verden. Områdebaserte strategier i særlig utsatte nabolag, slik som Groruddalssatsingen med sine områdeløft er et eksempel på, handler altså om å finne løsninger på urbane utfordringer knyttet til fattigdom, sosiale problemer og boligsegregering blant etniske minoriteter (Andersen, 2001, s. 241). Slike satsinger har til felles at de er geografisk målrettede, at de involverer offentlige myndigheter, privat næringsliv, frivillighetssektoren og borgerne selv, og at de har som mål å endre både fysiske så vel som sosiale strukturer innenfor et gitt lokalmiljø. Som et grunnpremiss for slik innsats ligger det ofte en sterk

tiltro til fysiske og romlige løsninger på sosiale problemer (Gabrielsen, 2014), noe som også var en tydelig motivasjon bak bydel Alnas involvering i FUBIAK-konseptet. Fra bydelens side ble FUBIAK-konseptet også fremmet som en potensiell løsning på Furusets omdømmeproblem (Rosten, 2012), til beste for lokalsamfunnets barn og unge.

Basert på dårlige erfaringer med klubbdrift på begynnelsen av 2000-tallet var det i bydelsadministrasjonen motstand mot å gjeninnføre tradisjonell fritidsklubbvirksomhet på Furuset. Man så for seg at stedets ungdom trengte noe annet enn et «hengested» – et møtested som bidro til kompetansebygging, som var mer inkluderende og ikke minst som appellerte mer til en foreldregruppe som ofte ga uttrykk for en viss skepsis mot å la sønnene – og kanskje spesielt døtrene – være på klubben (se for øvrig Rosten, 2015). Etter noen år med utprøving av fritidstilbud i samarbeid med Gran skole, samt en lengre utredning av muligheten for samlokalisering av ungdomstilbudet med den nye Granstangen ungdomsskole, ble det til slutt bestemt at det kommunale ungdomsarbeidet skulle inkluderes i det planlagte nye bibliotekkonseptet. Avgjørelsen om samlokalisering av bibliotek, ungdomsklubb og frivillighetssentral ble altså fattet av to mektige hovedaktører, bydel Alna og Deichman, Oslo kommunes bibliotek. I det følgende skal vi se nærmere på forhandlingene om makt i etterkant, om retten til plass og definisjonsmakt i et hus som er åpent for alle. Vi mener disse erfaringene kan ha stor overføringsverdi til andre steder og kontekster hvor ulike brukergrupper og offentlige tilbud skal samles under samme tak, og hvor unge potensielt skal involveres som medvirkere.

I tråd med Foucaults teoretisering av maktbegrepet tar vi utgangspunkt i at makt er en strategisk og produktiv relasjon som kan ta mange former (Neumann, 2011). Som et svar på beskyldningene om at den franske idehistorikeren i sine maktanalyser i *Discipline and Punish* (1995) hadde redusert handlende mennesker til «søvndrukne kropp» (Neumann, 2011, s. 44) begynte Foucault (2002) å utforske hvordan den moderne statens styringsteknikker virker. Gjennom sin berømte forelesningsrekke ved Collège de France flyttet Foucault fokus bort fra den tvangen som får noen til å handle mot sin vilje, til å vektlegge hvordan folks vilje formes i møte med omgivelsene (Neumann, 2011, s. 45). Ifølge Foucault

defineres den før-moderne staten gjennom suvereniteten over et gitt territorium, mens det i den moderne staten er befolkningen som er objektet for maktutøvelsen. Denne forskyvningen innebærer nye former for statlig *styringsmentalitet* (Foucault & Neumann, 2002), som virker i individer, i institusjoner og i kunnskapsproduksjon gjennom disiplinering og subjektivering. For å si det litt enkelt så har statlig styring blitt mer og mer usynlig. I sin styringsrolle fremstår den moderne staten ofte som mer tilbaketrukket, som en partner og fasilitator for ulike uavhengige aktører og krefter (Rose, 2000, s. 323–324). Resultatet blir en form for sammensmelting mellom offentlighet og privatliv, hvor staten ideelt sett innskrenkes til å bestå i det rammeverket som samfunnet virker innenfor (Neumann, 2002, s. 17).

Et kommunalt drevet åpent sambrukshus, hvor befolkningen inviteres inn til samskaping av innholdet, er i grunn et godt bilde på de mekanismene Foucault beskriver. Det møysommelige og kontinuerlige arbeidet med å forme seg selv (og andre) som etiske subjekter (Foucault, 2014), spiller også inn når brukere og ansatte sammen tar mål av seg å skape et åpent og inkluderende velferdstilbud. Et sambrukshus, slik vi har erfart det, forutsetter rett og slett et storstilt (selv-)disiplineringsarbeid, og fremstår dermed på ingen måte som et maktfritt rom.

Samorganisering og forventningsstyring

Vi er på vårt første evalueringsbesøk på Furuset bibliotek og aktivitetshus (FUBIAK), i det som fra vårt perspektiv fremstår som et imponerende nytt sambrukskonsept sydende av liv, og med flott arkitektonisk innramming. Som oppdragsforskere har vi tatt på oss oppgaven med å evaluere hvordan dette nye partnerskapet mellom Deichman og Bydel Alna i Oslo kommune fungerer etter to års drift. Vi har begynt å intervju de ansatte, som tidligere var ansatt henholdsvis i den gamle bibliotekfilialen, på frivillighetssentralen eller på ungdomskafeen. De har nå i fellesskap ansvar for alt som foregår av aktiviteter i et hus som i prinsippet er åpent for hvem som helst. Vi beveger oss fra det store åpne lokalet i 1. etasje opp til fellesarealene i 2. etasje, hvor ungdomsarbeiderne til faste tider bruker å arrangere aktiviteter for ungdom. En tenåringsgutt står og spiller biljard med en ungdomsarbeider, og spør oss om hvem vi er. Vi forklarer

vår agenda, hvorpå han utbryter megetsigende, som om han allerede har svaret på det vi lurte på: «Du vet, problemet med den klubben her er at det ligger et bibliotek i kjelleren.»

Guttens perspektiv og det vi oppfattet som et humoristisk uttrykk for motstand mot konseptet FUBIAK gjorde oss nysgjerrige. Fra et arkitektperspektiv, og for nye besøkende, er det liten tvil om at det er første etasje som utgjør den sentrale delen av FUBIAK. Det er her hovedinngangen befinner seg, det er her infopunktet og det meste av biblioteksamlingen er, og det er her de ansatte har sine kontor og møtelokaler. Dette perspektivet ble altså utfordret av en tenåringsbruker som oppfattet lokalene i 2. etasje, delvis forbeholdt ungdom, som husets sentrale arena, mens biblioteket, som han sa, befant seg i periferien.

Daglig leder for huset på den tiden, som selv hadde bakgrunn fra Deichman, forklarte at de gjennom de første to årene hadde brukt mye tid i fellesskap på *forventningsstyring* i møte med husets ulike brukergrupper:

Da vi åpnet dørene så var det selvfølgelig veldig mange brukere fra det gamle biblioteket, folk vi ikke hadde pratet med i mellomtiden, som kom inn og forventet at dette skulle være et bibliotek. Vi hadde ungdommer vi ikke hadde fått pratet med som forventet at det skulle være vanlig klubb, og vi hadde brukere fra den gamle frivillighetssentralen som forventet å få akkurat det samme som før.

I begynnelsen måtte de ansatte altså, basert på brukernes forventninger, hele tiden insistere på å være noe annet, noe nytt og mer enn «et bibliotek», «en fritidsklubb» eller «en frivillighetssentral». Denne insisteringen, eller altså forventningsstyringen, innebar for eksempel å vise eldre damer hvordan de kunne bruke utlånsmaskinene selv (med underteksten «vi er ikke et *tradisjonelt* bibliotek»), å hysje på bråkete ungdommer (med underteksten «vi er ikke *bare* en fritidsklubb»), å oppfordre den nybakte mammaen til selv å bidra i etableringen av den baby-kinoen hun ønsket seg (med underteksten «vi baserer deler av tilbudet vårt på frivillighet»). For FUBIAKs ansatte handlet forventningsstyring om å forklare brukerne hva FUBIAK faktisk skulle være, sånn at de ikke ble skuffet basert på «feil» forventninger. På den unge biljardspilleren,

som pekte på «biblioteket i kjelleren» som et problem for fritidsklubben i 2. etasje, hadde denne forventningsstyringen tilsynelatende hatt liten effekt.

I partnerskapsavtalen inngått mellom bydel Alna og Deichman før åpning av FUBIAK forpliktet partene seg til å etablere en «økonomisk bærekraftig modell» for samorganisering, og en «attraktiv» møteplass for bydelens beboere. I forbindelse med evalueringen ble vi gjentatte ganger gjort oppmerksomme på at samlokalisering og samorganisering er to forskjellige ting. I ledergruppa ble det understreket at FUBIAK skulle være et åpent og tilgjengelig sted, med mobile ansatte som «jobbet i hele huset», uavhengig om de hadde bakgrunn som bibliotekar, ungdomsarbeider, frivillighetskoordinator, kaféarbeider eller noe helt annet. Fra lederperspektiv var det ikke samlokaliseringen, men snarere deres felles innsats i personalgruppa for å bryte ned barrierene mellom de ulike delene av organisasjonen, som gjorde FUBIAK til hva det var. Etter hvert som vi snakket med flere grupper av ansatte med ulik fagbakgrunn, ble det imidlertid tydelig for oss at ungdomsarbeiderne, sammen med en del av ungdommene som brukte å tilbringe tid i lokalene i husets andreetasje, hadde et litt annet perspektiv på det åpne huset.

To år etter åpning hadde de bydelsansatte ungdomsarbeiderne i FUBIAK ansvar for å organisere klubbkvelder for ungdom tre kvelder i uka, samt etter-skoletid-tilbud med leksehjelp og andre aktiviteter for barneskoleelevene hver ettermiddag. De fortalte at de hadde forsøkt med ulike løsninger for å skjerme aktivitetene i 2. etasje, men på grunn av kafeen, toalettene og den åpne utformingen ble det vanskelig å etablere en egen sone for deres aktiviteter. Flere av dem sa også at de oppfattet 2. etasjen som sitt domene, og at de ikke hadde noe ønske om å «jobbe i hele huset». Ungdomsarbeiderne ga uttrykk for frustrasjon over å ikke kunne jobbe forebyggende blant barn og unge på samme måte som på den gamle klubben. De beskrev sitt daglige arbeid som en evig kamp for å skille ut sine egne brukere fra alle andre som til en hver tid befant seg i lokalene. Dette, mente de, reduserte deres rolle i huset til en form for vakt, fremfor en miljøarbeider som engasjerer seg i relasjonsbygging og reelt endringsarbeid. For å forstå den frustrasjonen som hadde bygget seg opp hos ungdomsarbeiderne på dette tidspunktet er vi nødt til å ta i

betraktning den virkeligheten de hadde operert i før FUBIAK åpnet, noe vi straks skal komme tilbake til.

Utgangspunktet her er altså at to partnerorganisasjoner har besluttet å samorganisere sine tilbud og flyttet sine respektive ansatte inn i en felles organisasjon. Videre ble det gjort nyansettelser for å få på plass en tverrfaglig ledergruppe, som ble oppfordret til å gjøre hva de kunne for å bryte ned faglige barrierer og få huset til å fungere som en helhet. Vi så en sterk tendens på dette tidspunktet, både i personalgruppa og fra partnerorganisasjonenes side, til å beskrive FUBIAK nærmest som et maktfritt rom (Rosten et al., 2019). Partnerne ble fremstilt som likeverdige, det samme gjaldt ansatte med ulik fagbakgrunn. Konflikter mellom brukergrupper i huset ble ofte forklart med utgangspunkt i at enkelte av brukerne hadde «feil forventninger» til hva slags sted FUBIAK *faktisk var*, snarere enn som et uttrykk for forskjeller i perspektiver på hva slags sted FUBIAK *kunne være*. Dette gjaldt også blant ansatte som fremstod som mer kritiske til det åpne huset. Heller ikke de så ut til å oppfatte konseptet FUBIAK som noe som var oppe til forhandling, og deres måte å håndtere uenighet på ble dermed å stille seg litt på siden. De av husets ansatte som derimot snakket varmt om samorganisering og viktigheten av forventningsstyring, problematiserte i liten grad at FUBIAK på denne måten kunne virke ekskluderende, som et sted for de relativt disiplinerte og styrbare (se også Fagerlid et al., 2021).

Ifølge nåværende daglig leder har det etter fem års drift etablert seg noen felles husregler som gjør forventningsstyring til et mindre relevant begrep på FUBIAK. Som eksempel nevner han at aviskroken nå benyttes med den største selvfølgelighet, samtidig som det arrangeres DJ-kurs for ungdom på en scene noen få meter unna. Folk har rett og slett blitt vant med det åpne huset, og hverken brukere eller ansatte har noe present minne av hvordan ting var før. Om det skyldes forventningsstyring og disiplinering alene, eller også en gradvis utskiftning av gamle brukere til fordel for nye, spiller kanskje mindre rolle for parnerne og de ansatte, så lenge besøkstallene er høye. Hva gjelder ungdomsarbeiderne står de i dag mer fritt til å konsentrere seg om å organisere tilbudet i 2. etasje og til å ivareta sin rolle som fagpersoner. Selv om FUBIAK som organisasjon har beveget seg videre, mener vi det kan være nyttig for andre – som skal ta

fatt på eller som står midt oppi liknende prosesser – å dvele litt med problematikken knyttet til det å skulle bevege seg fra egne skjermede lokaler til å drive ungdomsarbeid i et åpent hus.

Fra offensivt oppsøkende ungdomsarbeid til åpent hus

Våren 2016 flyttet altså ungdomsarbeiderne og brukergruppen deres fra midlertidige og skjermede lokaler på baksiden av Furuset senter, inn i nye lokaler for å etablere FUBIAK Ung. Kontrasten kunne knapt ha vært større mellom den nedslitte ungdomskafeen bortgjemt på baksiden av senteret, hvor veggene nærmest ramlet fra hverandre og hvor toalettet alltid var tett (Rosten, 2015), og disse nye, lyse og luftige lokalene, med store vindusflater og flere innganger på begge plan. Selv om det på FUBIAK de første månedene etter åpning vrimlet av entusiastiske barn og unge, tok det ikke lang tid før ungdomsarbeiderne og brukerne av den gamle ungdomskafeen begynte å lengte tilbake. For hva skulle de egentlig med disse flotte lokalene når de måtte dele dem med alle mulige andre?

Ifølge ungdomsarbeiderne, i intervjuer to år etter åpning, ble flyttingen fra ungdomskafeen til FUBIAK begynnelsen på en lang kamp fra deres side for skjerming av ungdomstilbud i et åpent hus. Faglederen for ungdom på den tiden beskrev endringen på følgende måte:

Den største forskjellen på ungdomstilbudet sånn som det var før og FUBIAK Ung, er at vi nå i mye større grad er lenket til konseptet, til huset og til en ledelse som tenker annerledes enn oss. Med oss mener jeg ungdomsarbeidere som først og fremst tenker forebyggende, og ikke er opptatte av merkevarebygging og konsept, og alt det. Før kunne vi fritt ommøblere, tilpasse oss ungdommene, stenge klubben og gå ut, vi hadde myndighet til å gjøre veldig mye.

Forskjellen mellom ungdomsarbeidet før og etter FUBIAK handlet altså for det første om at ungdomsarbeiderne tidligere jobbet kun med ungdom, og for det andre at de jobbet med ungdommene der de til enhver tid befant seg – på skolen, på senteret, på fotballbanen eller inne i kafeen. På FUBIAK derimot, hvor de besøkende registreres automatisk i døra og

statistikken føres i tråd med Deichmans retningslinjer, er det hva som foregår innenfor husets vegger som teller. Og der inne jobber de altså med ungdom i et hus som er åpent for alle. I begynnelsen var dette en sjokkartet opplevelse både for ungdomsarbeiderne og deres tidligere brukere fra ungdomskafeen, slik FUBIAKs fagleder for ungdom beskriver det her:

I begynnelsen på FUBIAK var ungdommene kjempesure fordi det var voksne overalt i 2. etasje, de hadde ikke et eget sted, det de brukte som dansesal var booket hver eneste dag av voksne, møterommene var booket hver eneste dag til norskkurs, foreldrene til ungdommene var der hver dag og hang utenfor spillrommet utover ettermiddagen, kafeen var åpen for alle til kl 18. Samtidig var det stappfullt av ungdommer og vi hadde ingen kontroll. Vi stod der og var sinte og frustrerte, og forstod ikke hva som skjedde, og vi tenkte: Hva i huleste er det vi har gått med på?

Mer fornøyde var de gamle brukerne fra ungdomskafeen riktignok med åpningstidene, ettersom Deichmans meråpent-modell gir bibliotekbrukere over hele Oslo tilgang på bibliotekene med bibliotekkort også etter stengt tid. I meråpent-tiden står de fleste bibliotekfilialene helt ubemannet, kun med oppfølging av vektere og kameraovervåkning. Like før FUBIAK åpnet dørene i mars 2016 besluttet Deichman å senke aldersgrensen for meråpent fra 18 år ned til 15 år. Bydelens avdelingsdirektør for oppvekst og lokalsamfunn beskrev i intervju hvordan panikken begynte å bre seg i bydelsadministrasjonens ledergruppe da det gikk opp for dem hva dette egentlig innebar. Bakgrunnsteppet var at Furuset frem mot midten av 2000-tallet hadde hatt betydelige utfordringer med omsetning av narkotika, hærverk og voldskriminalitet begått av lokal ungdom og unge voksne. Diverse gjengrelaterte voldsepisoder med tilknytning til Furuset hadde sommeren 2006 kulminert i en alvorlig skyteepisode mellom to rivaliserende kriminelle gjenger på Aker Brygge i Oslo sentrum. I tiden som fulgte opprettet politiet en egen gjengenhet for å få bukt med problemene, samtidig som bydelsapparatet, skolene, idrettslaget og de frivillige organisasjonene på Furuset gikk sammen om å «ta tilbake kontrollen» over lokalmiljøet (Rosten, 2012, 2015). Og nå, etter årevis med offensivt forebyggende arbeid blant lokalmiljøets tenåringer, skulle de

samme ungdommene altså overlates til seg selv, i et splitter nytt bygg, kveld etter kveld?

FUBIAKs fagleder for barn og unge, som ved åpning også hadde lang fartstid i det lokale forebyggende arbeidet, beskrev den første uken med meråpent på FUBIAK som følger:

Jeg fikk jo sånn «meråpent-angst», som de kaller det i Deichman, når du ikke klarer å gå hjem fordi stedet fortsatt er åpent. Jeg klarte ikke å gå hjem, så jeg satt her hver kveld. Og det var egentlig veldig hyggelig, for jeg fikk snakket masse med ungdommene.

Det var altså en forsterket «ungdomsarbeider-meråpent-angst» som fikk denne erfarne ungdomsarbeideren til å bli værende igjen på FUBIAK etter arbeidstid den første tiden. Angsten skulle vise seg å være svært produktiv, i den forstand at den bidro i utviklingen av en ordning med lokale, unge voksne som «trivselsvakter». Denne ordningen har siden blitt eksportert til andre Deichmanfilialer, som i likhet med FUBIAK hadde hatt varierende erfaringer med bruk av private vaktelskaper i meråpent-tiden.

Mens samtlige av ungdomsarbeiderne, alle med minoritetsnorsk bakgrunn, selv hadde vokst opp på Furuset eller andre steder i Groruddalen, var ingen av de øvrige ansatte, som i all hovedsak hadde majoritetsnorsk bakgrunn, fra området. På det grunnlaget rådet også en oppfatning blant ungdomsarbeiderne om at organisasjonen ikke alltid tok innover seg hva slags nabolag den opererte i. Fra ungdomsarbeidernes perspektiv var det langt fra gitt at alle de lokale ungdommene hadde de ressursene som trengs for å nyttegjøre seg av et tilbud som FUBIAK, og da spesielt på tider av døgnet med lite bemanning. På spørsmål til ungdomsarbeiderne om hva de var mest stolt av å ha fått til i løpet av de to første årene etter åpning, svarte en av de mest erfarne i gruppa kontant:

Hva jeg er stolt av? At huset faktisk står, at det ikke har falt sammen. Jeg sier det ikke på en negativ måte altså, men det er jo Furuset! Et åpent hus på Furuset, uten voksne fra klokka ni til elleve om kvelden. Det er jeg stolt av, at folk har hatt en viss respekt, at huset står.

For å understreke konseptets manglende lokale tilpasning, trakk ungdomsarbeiderne frem hvordan de i oppstartfasen hadde opplevd å

miste de mest utsatte av ungdommene som brukere, fordi disse ungdommene ikke klarte å respektere reglene i det åpne huset. I alle de nevnte nye prestisjebibliotekene med barne- og ungdomsprofil i Oslo kommune, som Stovner bibliotek, Biblio Tøyen og FUBIAK, ble tilløp til hærverk etter åpning løst med bortvisning og politianmeldelse. På den gamle ungdomskafeen, hvor den type situasjoner alltid hadde blitt løst på individuelt tilpassede måter med utgangspunkt i tette bånd mellom ungdom og ansatte, ville politianmeldelse som reaksjonsform vært uhørt. På spørsmål fra oss om hvor ungdomsarbeiderne trodde at disse «bråkmakerne» befant seg nå, fikk vi til svar at de antakelig var «ute og lagde kvalm».

Gjennom beinhard innsats fra en samlet personalgruppe i denne første tiden gikk det aller meste gradvis bedre og bedre i sambrukshuset. Når ungdomsarbeiderne på vår oppfordring gjorde opp status etter to års drift, var de likevel fortsatt tydelige på sitt grunnleggende problem, både med den sosiale og fysiske åpenheten i konseptet. Til tross for det åpenbart positive i at så mange ungdommer i et område preget av trangboddhet faktisk benyttet seg av huset, i så stor grad og for så mange ulike formål, var ungdomsarbeiderne altså mest opptatt av å snakke om de ungdommene som *ikke var der*. Ifølge daglig leder var den fysiske åpenheten, med arkitektur og innredning som sikret god oversikt og synlighet på overvåkningskameraene fra ulike vinkler, ment for å ivareta brukernes sikkerhet og samtidig gi dem en opplevelse av tilgjengelighet. For ungdomsarbeiderne opplevdes det altså som litt vel tilgjengelig, noe som i praksis gjorde det utilgjengelig for dem de opplevde at trengte dem aller mest. Vi skal i det følgende se enda nærmere på ungdoms utfordringer knyttet til sambrukshusets åpenhet – først den sosiale og organisatoriske, og dernest den fysiske.

Sosial og organisatorisk åpenhet

Visjon 1: FUBIAK skal være et nasjonalt og internasjonalt forbilde for samorganiseringsmodeller og tverrfaglige metoder²

2 Visjonene er hentet fra et styringsdokument utarbeidet av FUBIAKs personalgruppe før åpning.

På tidspunktet for evalueringen opplevde vi at det var stor forståelse fra de andre faggruppene i personalet for ungdomsarbeidernes frustrasjon. Et spørsmål som ble stilt var likevel om ungdomsarbeiderne, i tillegg til å skjerme ungdommene, kanskje var vel så opptatte av å skjerme seg selv og sin vante måte å drive ungdomsarbeid på. Slik vi forstod det hadde disse uenighetene internt i den tverrfaglige personalgruppen på FUBIAK sammenheng nettopp med at de ansatte hadde ulike fagbakgrunn. I tillegg var de altså ansatt i hver sine partnerorganisasjoner, som til dels hadde bidratt inn i FUBIAK med ulike løsninger på lokalsamfunnets utfordringer. Mens Deichmans medisin var «kulturtilbud til folket», hadde bydelens medisin gjennom områdeløftet i større grad vært sosiale tiltak og møteplasser for lokalbefolkningen. For øvrig er den underliggende spenningen mellom kulturarbeid og sosialt forebyggende arbeid, mellom tilbud til alle og kompensierende tiltak rettet mot de få, en kjent problemstilling i fritidsklubbsammenheng (se f.eks. Vestel & Hydle, 2009). Kulturaktiviteter og miljøarbeid har også litt ulike mål, selv om disse målene ofte går hånd i hånd i en fritidsklubb.

Den mest åpenbare lærdommen vi kan trekke ut av ungdomsarbeidernes erfaringer med å bli en del av et samlokalisert og samorganisert konsept, er kanskje at det å bygge opp en helt ny organisasjon tar tid, og kan være svært krevende for dem som deltar. For å kunne se mulighetene i et nytt konsept trenger man å stå trygt i sin egen faglighet, noe ungdomsarbeiderne i denne nye konteksten lenge opplevde å ikke kunne. FUBIAKs nåværende daglige leder ble ansatt i etterkant av vår evalueringen gjennomført i 2018. Han sier følgende, om sitt eget perspektiv på FUBIAK ved oppstart:

Selv var jeg utrolig begeistret for FUBIAK som konsept, og det potensialet som ligger i huset [da jeg ble ansatt]. Men jeg var skeptisk til den tidligere modellen der alle skulle gjøre alt. Det kan godt hende at det var et nødvendig grep i den første fasen, men da jeg kom inn så jeg behovet for å la folk fokusere på det hver og en var gode på fra før av. De ansatte på FUBIAK har ulike kompetanse, og huset fungerer etter min mening best når de ulike faggruppene står sterke i fagutøvelsen sin. I det ligger det også masse rom for tverrfaglig arbeid, kreativitet og måter å jobbe sammen på, der vi spiller hverandre gode.

Slik vi forstår det er FUBIAKs tverrfaglige personalgruppe anno 2021 altså samorganisert på en måte som gir rom for å opprettholde ulike faglige tilnærminger, roller og ansvar innad i huset. Mens det i FUBIAKs første fase var viktig å insistere på at alle skulle «jobbe i hele huset», nettopp fordi de ulike faggruppene slett ikke var vant med å jobbe sammen, har det etter hvert blitt mer rom i organisasjonen for å insistere på fagforskjeller og forskjeller i ansvarsoppgaver. Når brukere og ansatte i tillegg er blitt stadig mer vant med å befinne seg i et åpent hus, har tiden som går i seg selv bidratt til å dempe mye av den uenigheten og frustrasjonen vi så hos ungdomsarbeiderne i 2018. Vi ser likevel at diskusjonene som har foregått her underveis, om forholdet mellom deler og helhet i sambruks- og samorganiseringskonseptet FUBIAK, vil være svært relevante på andre steder der hvor tjenester som før har operert hver for seg skal fungere som en helhet. En etter vår erfaring særlig aktuell problemstilling når «gamle» tjenester flytter inn i nye og moderne lokaler, blir diskusjonene rundt skjerming og åpenhet i rent fysisk forstand.

Fysisk åpenhet og behovet for skjerming

Visjon 2: Fubiak skal være et inspirerende møtested for kunnskap og kultur hvor alle er velkomne, enten de kommer for å være alene eller sammen med andre

Åpenhet og transparens fremstod i 2018 som selve konseptet FUBIAK, ment for å gi brukerne opplevelsen av å befinne seg i et trygt, oversiktlig og åpent offentlig rom. To år etter åpning opplevde altså en del ungdom og ungdomsarbeidere å ha mistet et fristed, sammenliknet med i den ungdomskafeen de hadde kommet fra. Symbolet på dette tapet ble nettopp åpenheten: de åpne rommene, alle inngangene og mangelen på steder å være for seg selv *som gruppe*. Når ungdomsarbeidere i forbindelse med evalueringen insisterte på fysisk skjerming av egne aktiviteter i FUBIAK, utfordret de samtidig ideen om å etablere et hus åpent for hele bydelens – eventuelt byens – befolkning. Å etterspørre permanent fysisk skjerming ble en form for symbolsk motstand mot samlokaliseringen og samorganiseringen i seg selv.

Flere av ungdomsarbeiderne insisterte lenge på at den eneste muligheten for å klare å utvikle et godt ungdomstilbud innenfor rammene av FUBIAK, nettopp var fysisk skjerming av området i 2. etasje. Gjennom vår evaluering kom det frem at diskusjonen rundt mulighetene for å sette opp en glassvegg rundt hovedtrappen i 2. etasje hadde pågått helt siden før FUBIAK åpnet. Ifølge noen av ungdomslederne hadde muligheten for fysisk skjerming av ungdomsaktivitetene vært en forutsetning for avgjørelsen om at ungdomssenteret skulle flytte fra sine midlertidige lokaler inn i FUBIAK. I den hensikt å ivareta åpenheten i konseptet ble veggen imidlertid aldri bygget. På tidspunktet for evalueringen i 2018 hadde denne ikke-eksisterende glassveggen nærmest endt opp som et symbol på alt som var konfliktfylt og vanskelig med konseptet. Diskusjonen om glassveggen hang også sammen med et annet problem som hadde meldt seg for ungdomsarbeiderne etter åpning, nemlig behovet for å ha en egen inngang for ungdom på kveldstid. Stadig opplevde de ansatte at de som var for unge for å få eget meråpentkort, eller som hadde glemt kortet hjemme, ikke kunne komme seg inn i bygget på kveldstid. Selv når en egen inngang for ungdom i 2. etasje til slutt kom plass, fortsatte ungdommene å bruke hovedtrappen fra 1. etasje for å bevege seg inn og ut, noe som forstyrret andre som befant seg i lokalene på ettermiddag og kveldstid.

Ungdomsarbeidernes innvendinger mot byggets åpenhet ble gjennomgående begrunnet ut fra lokalkunnskap og deres kjennskap til ungdomsmiljøet og minoritetsbefolkningen på Furuset. En ting var erfaringer med ungdommers voldsbruk og med enkelte lokale unge voksnes involvering i organisert narkotikakriminalitet (Rosten, 2017), en annen ting var erfaringene med foreldregenerasjonens utstrakte sosiale kontroll av unge menneskers omgang på tvers av kjønn. Fra ungdomsarbeidernes perspektiv var fysisk skjerming også helt nødvendig for å kunne etablere et trygt rom for ungdommene, uten innblanding fra voksne brukere med ønske om å utøve slik kontroll (se f.eks. Smette et al., 2021 om foreldre-restriksjoner i minoritetsbefolkningen). I FUBIAK har ungdomsarbeiderene for eksempel opplevd at hemmelige kjærestepar er blitt «tatt på fersken» fordi noen voksne har sett dem sitte tett eller holde hender i sofaen gjennom glassveggen ut mot kafedelen eller gjennom vinduet ut mot parkeringsplassen utenfor. Denne synligheten bidro ifølge dem til

at gutter og jenter oppholdt seg hver for seg, i ulike rom eller ved ulike bord. Det ble imidlertid stadig tatt grep i organsiasjonen for å imøtegå slike behov for skjerming, eksempelvis gjennom å henge opp gardiner i de største vindusflatene, eller gjennom ommøblering.

Mens ungdomsarbeidernes kriminalitetsforebyggende arbeid sikter mot å styre unge mennesker bort fra kriminell aktivitet, eller også å begrense deres handlingsrom for slik aktivitet, handler deres sosiale arbeid samtidig om å utvide unge menneskers handlingsrom. Fra ungdomsarbeidernes perspektiv forutsetter begge deler altså fysisk skjerming fra omgivelsene. Et interessant spørsmål å stille i denne sammenheng, er hva som ville ha skjedd hvis unge brukere hadde blitt involvert i etableringen av FUBIAK allerede før åpning. Ville de da kunne bidratt til at organisasjonen fikk utnyttet de mulighetene som ligger i sambrukshusets sosiale og fysiske åpenhet bedre, fremfor å havne i endeløse diskusjoner om dets begrensninger og behovet for skjerming?

Ungdommenes samskappingsrom

Visjon 3: FUBIAK skal være et sted hvor nyskapende ideer og løsninger samskapes mellom brukere og medarbeidere

Oversatt fra det engelske *co-creation* er samskaping et relativt ferskt moteord i norsk offentlig sektor (Røiseland & Lo, 2019) som viser til hvordan offentlige og private og/eller sivile aktører arbeider sammen gjennom å dele kunnskap og ressurser med hverandre (Torfing et al., 2020). Dette er blitt en vanlig måte å jobbe på i skjæringspunktet mellom offentlige tilbud og frivillig arbeid (Bovaird, 2007; Torfing et al., 2021), noe også FUBIAK er et godt eksempel på. Gjennom FUBIAK har den gamle frivillighetssentralen på Furuset gått fra å være et fysisk sted hvor man kan møtes, drikke kaffe og hjelpe andre, til å bli en mer diffus drivkraft og mentalitet i hele den nye organisasjonen (Rosten et al., 2019). Brukernes engasjement og frivillige innsats til beste for huset, ivaretatt av lydhøre og endringsvillige ansatte, ble i forbindelse med vår evaluering fremstilt som det som gjør FUBIAK til hva det er. Det handlet om å tilrettelegge for konvertering av brukernes initiativ, engasjement og medvirkning til konkrete tilbud og arrangementer i huset. Her har også ungdommen etter

hvert spilt en nøkkelrolle, for eksempel som kulturprodusenter i Grorudalsprodusentene eller registrerte frivillige i samarbeid med nettstedet frivillig.no.

I FUBIAK, som alle andre steder hvor samskapingbegrepet brukes for å beskrive hva som foregår, vil det ofte være litt uklart hva slags rammer og rom denne samskapingen skal foregå innenfor. Hvor går grensene for hva som kan samskapes og når er det at de ansatte eller andre maktrelasjoner gjør seg gjeldende og legger begrensninger? For å trekke parallellen til diskusjonen om ungdommens medvirkningsrom i kapittel 4; hva er det egentlig som utgjør ungdommens «samskappingsrom»? I vår evaluering av FUBIAK pekte vi på et åpenbart dilemma i det at «forventningsstyring» i ledergruppa ble omtalt som et middel for å lykkes med samskaping av tilbudet. Forventningsstyring handler jo nettopp om de ansattes styring av brukere, fremfor brukernes styring av FUBIAK. Uten at dette nødvendigvis ble uttalt eksplisitt blant de ansatte oppfattet vi det som et underliggende premiss for tilbudet at FUBIAKs brukere måtte kunne disiplinere og styre seg selv innenfor rammene av konseptet. Her er det rimelig å anta at ungdom generelt, og særlig utsatt ungdom spesielt, vil ha andre behov for oppfølging enn voksne brukere. Når viljen og evnen til å benytte seg av brukerstyrte tilbud også på andre måter kan være ujevnt fordelt i en befolkning, vil det kunne bidra til systematiske forskjeller i hvem som benytter seg av – og ikke minst bidrar inn i – samskapingen av tilbudet.

Ungdomsarbeidernes relative motstand mot FUBIAKs sosiale og fysiske åpenhet de første to årene etter åpning hadde åpenbart sammenheng med at de befant seg tett på en brukergruppe som tidlig ga utrykk for misnøye med manglende skjerming av egne aktiviteter. Faglederen for ungdom fortalte oss i intervju om hvordan en gruppe unge brukere etter noen måneders drift hadde fått nok av at voksne «okkuperte» det de oppfattet som sitt område i 2. etasje:

Det førte til et stort ungdomsopprør, sinte ungdommer som snakket høyt til ungdomsarbeiderne, som sa «dette er ikke hva dere har lovet oss, dette er bare tull og vi har blitt lurt og vi vil tilbake til ungdomkafeen nå!». Det endte opp med at en del av ungdommene ville stille opp på åpen halvtime for å fortelle politikerne hva de følte.

Situasjonen ble løst gjennom at ungdommene fikk møte representanter for partnerorganisasjonene i FUBIAK direkte for å fremme sine synspunkter. I etterkant fikk sambrukshuset tildelt en ekstra ungdomsarbeiderstilling samt en egen budsjettpost til utbedring av lokalene med tanke på ungdom. Midlene skulle gå til egen inngang for ungdom i 2. etasje, bygging av nytt toalett i 1. etasje, samt et eventuelt etasjeskille/glassvegg. Ungdommene så seg altså nødt til å bevege seg ut av det samskapte huset, utenfor samskapingsrommet så å si, for å fremme sine argumenter direkte overfor bydelspolitikkerne og byråkratene i bydelsadministrasjonen og Deichman.

Gjennom UngHus-prosjektet har vi fulgt flere prosesser med etablering av nye samlokaliserte tilbud med ungdom som brukere i ulike kommuner og bydeler (f.eks Moss Bibliotek, Oppsal samfunnshus, Manglerud aktivitetshus og nye Hovseter ungdomsskole). Som nærmere beskrevet i kapittel 2 har vi i den forbindelse hatt med flere grupper av ungdom og ansatte på besøk for å la seg inspirere av FUBIAK. En gruppe ungdom involvert i planleggingen av nye Oppsal samfunnshus brukte få minutter på å komme til kjernen av den skjermingsproblematikken vi har beskrevet i det foregående. I møte med FUBIAK-ungdommen lyttet Oppsal-ungdommen oppmerksomt og stilte oppfølgingsspørsmål av typen:

Hvorfor mener dere det er viktig å ha egen inngang for ungdom? Hvor er det dere vil at den veggen skulle ha stått, sånn at dere slipper å ha de voksne på biblioteket inne på klubben?

Under befaringene med ulike grupper i FUBIAK gjenfant vi ellers det samme mønsteret som vi så gjennom evalueringen; at de voksne besøkende ofte fremstod som mer positive til det åpne konseptet, mens ungdom på befaring var mer skeptiske og brukte kortere tid på å komme «bak fasaden». Kanskje skyldes det at ungdom og voksne bærer med seg ulike erfaringer med å innta åpne rom? Deres sosiale status som ungdom og voksne tilsier i alle fall at de blir tildelt ulike maktposisjoner i rommet, nærmest uavhengig av hva idealbildet for – eller utopien om – et åpent sambrukshus tilsier. Et annet og mer generelt poeng kan være at behovet

for skjerming har naturlig sammenheng med ungdom som livsfase, hvor behovet for selv å kunne regulere avstanden til andre, og ikke minst til voksne, gjør seg gjeldende.

Hva gjelder FUBIAK mer spesifikt, er det samtidig viktig å påpeke at barn og ungdom er den desidert største brukergruppen i huset. De må åpenbart også trives med åpenheten – det er vanskelig å tolke de gode besøkstallene på noen annen måte. Gutten som fremhevet problemet med å «ha et bibliotek i kjelleren» fremstod ikke nødvendigvis som representativ for denne brukergruppen – ikke da, og antakelig enda mindre nå. Om ungdom og skjerming i FUBIAK anno 2021 har daglig leder følgende å si:

Her er vi i kontinuerlig prosess. Vi har nå flere rom hvor ungdom kan være og oppholde seg uten innsyn. Samtidig ser vi at de åpne arealene også blir brukt hyppig av barn og unge – og bidrar til at mange opplever trygghet i våre lokaler. Det er en pågående prosess å skulle balansere åpenhet og skjerming – det er plusser og minuser med begge deler. Derfor jobber vi nå også i større grad med soner. På den måten bregrenser vi noe av åpenheten og den frie flyten ved at ulike brukergrupper oppholder seg i ulike soner i huset.

I tillegg til å ha gått bort ifra at de ansatte skal «jobbe i hele huset», har de altså gått bort ifra ideen om at alle brukerne skal kunne bevege seg overalt. En ytre omstendighet som også spiller inn her er at et nytt bydelshus er under oppføring som FUBIAKs nærmeste nabo, noe som på lengre sikt vil bidra til å redusere presset på lokalene i 2. etasje i betydelig grad. FUBIAKs samlede personalgruppe planlegger derfor for å kunne gi barn og unge enda mer skjermet tilgang på disse lokalene i fremtiden. Kanskje det er riktig å konkludere med at ungdom som gruppe, gjennom å ha deltatt og vært til stede på FUBIAK over tid, og gjennom å ha blitt prioritert som gruppe og lyttet til av de ansatte, faktisk har opparbeidet seg en betydelig maktposisjon i dette sambrukskonseptet. Samtidig kunne de med fordel ha blitt invitert inn i god tid før bygget sto ferdig, med sine synspunkter og perspektiver på hvor grensene for sosial så vel som fysisk åpenhet bør gå, nettopp for å unngå konflikter og frustrasjon underveis.

Sambrukshus som utopi og eutopi

Utopi er [...] den formen for samfunn et individ eller en gruppe lengter etter, eller forsøker å virkeliggjøre. I dagligtale og politisk retorikk brukes gjerne «utopi» og «utopisk» for å karakterisere – og utdefinere – visse ideer og idealer som urealistiske eller urealiserbare.

— Mathisen, 2021

I dette kapittelet har vi, med utgangspunkt i FUBIAK som case og basert på erfaringer fra UngHus-prosjektet, satt fokus på det vi ser som en mer generell tendens: At sambrukshus fremstilles som en virkeliggjort utopi. Det er noe med måten disse one-fits-all-stedene allerede før de er etablert presenteres som løsningen på alle lokale utfordringer, som et sted som kan møte alle slags ønsker og behov blandt likeverdige brukere. Ikke minst virker sambrukskonseptene forførende på dem som drar dit på befaring for å finne inspirasjon til egne prosjekter. Etter åpning behandles slike kommunale sambrukshus også som en merkevare, som potensielt tar skade av at interne smertepunkter og utfordringer belyses. Med så vidt ambisiøse prosesser for dekonstruksjon og rekonstruksjon av offentlige tilbud som det her ofte legges opp til, er utfordringer og ubehag underveis faktisk helt umulig å unngå.

Et utbredt problem med etableringen av sambrukshus hvor ungdom er en av målgruppene, er fra vårt perspektiv tendensen til å forholde seg til huset som et maktfritt rom. Dette gjelder etter hva vi har erfart både i beslutningsprosessene i forkant av etablering, i den første fasen etter åpning hvor konseptet etableres, og ikke minst når huset besøkes av andre som ønsker å etablere noe tilsvarende i sin hjemkommune eller bydel. Kombinasjonen av uvilje mot å diskutere maktforskjeller, manglende avklaringer rundt samskappingsrommet og offensiv markedsføring av tilbudet utad, kan potensielt bidra til å skape unødvendig høy konfliktnivå og misnøye i en fersk organisasjon. I tillegg kan det føre til at andre forsøker å kopiere konseptet, uten å være kjent med dets smertepunkter. Som forskergruppe ser vi stort potensiale for ungdom i at deres tilbud inngår i en større sammenheng. Det er imidlertid ikke det samme som å mene at samlokalisering alltid – og nærmest uavhengig av lokale forhold og kontekst – er en god idé. Med større åpenhet om

problemer og begrensninger underveis mener vi derimot at sambruks- hus kan være en ypperlig arena for læring, ikke minst i en tid hvor brukere i stadig større skala inviteres inn i utformingen av offentlige velferdstilbud.

Innledningsvis problematiserte vi hvordan medvirkning og samska- ping ofte kommer inn først når beslutningen om samlokalisering og samorganisering av tjenester allerede er tatt, noe som i seg selv begren- ser brukernes medvirknings- og samskapingsrom. Selve beslutningen om samlokalisering unntas oftest unge medvirkeres kritiske blikk. Som et ledd i prosessen med å etablere en ny møteplass for hele befolk- ningen, fremheves likhet og jevnbyrdighet mellom brukergrupper på bekostning av forskjeller i status og interesser. Hvis da ingen anstrenger seg litt ekstra for å ta barn og unges perspektiv, kan de ende opp som en brukergruppe som i mindre grad får mulighet til å sette sitt preg på huset *på egne premisser*. Barn og unge er nemlig ikke nødvendigvis vant med å få det som de vil. Tvert i mot har de mye erfaring med at voksne tar avgjørelser over hodene på dem, og at de må ta til takke med det de får. Vår erfaring med ung medvirkning tilsier at det er de voksne som fabler om Utopia, mens de unge forholder seg mer nøkternt til det de har, her og nå.

Når ungdom som brukere deler lokaler med andre brukergrupper, påvirker det altså deres muligheter for samskaping. Derfor er det i sam- lokaliseringsprosesser viktig å involvere lokal ungdom i prosessen så tid- lig som mulig, og aller helst i god tid før avgjørelsen tas. Når det så først er bestemt at et ungdomstilbud skal samlokaliseres og samorganiseres med andre tjenester, bør man unngå å havne i en situasjon hvor de invol- verte ender opp med å sikte mot «utopien», mot det idelle sambrukshuset hvor alt fungerer like godt for alle. Slike sambrukshus finnes nemlig ikke, og kostnaden for brukere og ansatte ved å bygge en helt ny organisasjon gjennom å rive ned de gamle bør ikke undervurderes. En forutsetning må være at de involverte heller sikter mot å etablere *eutopia* (Bauder, 2015; Vestby 2020) – det gode stedet for flest mulig. For å lykkes med å etablere et slikt sted bør man være tydelig på rammene for samskaping og vise åpenhet for alternative perspektiver, selv når de er kritiske. Og kanskje aller viktigst – man må ta tiden til hjelp.

Referanser

- Alghasi, S., Eide, E. & Eriksen, T. H. (Red.). (2012). *Den globale drabantbyen: Groruddalen og det nye Norge*. Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, H. T. (2001). The new urban politics of Europe: The area-based approach to regeneration policy. I H. T. Andersen & R. van Kempen (Red.), *Governing European cities: Social fragmentation, social exclusion and urban governance* (s. 233–253). Ashgate.
- Bauder, H. (2015). Possibilities of urban belonging. *Antipode*, 48(2), 252–271. <https://doi.org/10.1111/anti.12174>
- Bovaird, T. (2007). Beyond engagement and participation: User and community coproduction of public services. *Public Administration Review*, 67(5), 846–860. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2007.00773.x>
- Fagerlid, C., Andersen, B. & Dalseide, A. M. (2021). Engaging with mixed-use design. I M. Stender, C. Bech-Danielsen & A. L. Hagen (Red.), *Architectural anthropology* (s. 122–134). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003094142>
- Filion, P. (2001). Suburban mixed-use centres and urban dispersion: What difference do they make? *Environment and Planning A: Economy and Space*, 33(1), 141–160. <https://doi.org/10.1068/a3375>
- Folkebibliotekloven. (1985). *Lov om folkebibliotek (LOV-1985-12-20-108)*. Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1985-12-20-108>
- Foucault, M. & Neumann, I. B. (Red.). (2002). *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Foucault, M. (2002). Regjering. I M. Foucault & I. B. Neumann (Red.), *Forelesninger om regjering og styringskunst* (s. 39–71). Cappelen Akademisk Forlag.
- Foucault, M. (1995). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Vintage Books.
- Foucault, M. (2014). Morality and practice of the self. I D. Fassin & S. Leze (Red.), *Moral anthropology. A critical reader* (s. 41–45). (Opprinnelig utgitt 1985)
- Gabrielsen, G. V. (2014). *Groruddalen; Oslos vakreste verkebyll? Problempresentasjoner og stedsforståelser i Groruddalssatsingen* [Doktoravhandling, Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo]. <http://hdl.handle.net/11250/227079>
- Mathisen, W. C. (2021, 13. mai). Utopi. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/utopi>
- Neumann, I. B. (2011). *Tilbake til Durkheim: Staten og antropologien*. Universitetsforlaget.
- Neumann, I. B. (2002). Forord. I M. Foucault & I. B. Neumann (Red.), *Forelesninger om regjering og styringskunst* (s. 7–38). Cappelen Akademisk Forlag.
- Oslo kommune. (2021). *Groruddalssatsingen*. <https://www.oslo.kommune.no/slik-bygger-vi-oslo/groruddalssatsingen/#gref>
- Rose, N. (2000). Government and control. *British Journal of Criminology*, 40(2), 321–339. <https://doi.org/10.1093/bjc/40.2.321>

- Rosten, M. (2012). Om å dyrke roser fra betong: Områdeløft på Furuset-vis. I S. Alghasi, E. Eide & T. H. Eriksen (Red.), *Den globale drabantbyen. Groruddalen og det nye Norge* (s. 145–161). Cappelen Damm Akademisk.
- Rosten, M. G. (2015). «Nest siste stasjon, linje 2»: *Sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen* [Doktoravhandling]. Universitetet i Oslo.
- Rosten, M. G. (2017). Territoriell stigmatisering og gutter som «leker getto» i Groruddalen. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(1), 53–70. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2017-01-04>
- Rosten, M. G., Hagen, A. L. & Tolstad, I. M. (2019). *Samskaping og usynlige barrierer i et åpent hus. Evaluering av partnerskapet i Furuset bibliotek og aktivitetshus* (NOVA Notat 3/19). <http://hdl.handle.net/20.500.12199/1319>
- Ruud, M. E., Andersen, B., Berge, S., Dalseide, A. M., Staven, H. D., Mamelund, S.-E. & Skogheim, R. (2019). *Spenninger og harmoni: Sosiokulturell stedsanalyse for Furuset* (NIBR-rapport 2019:18). <http://hdl.handle.net/20.500.12199/2977>
- Røiseland, A. & Lo, C. (2019). Samskaping – nyttig begrep for norske forskere og praktikere? *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 35(1), 51–58. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2019-01-03>
- Skrede, J. & Andersen, B. (2019). A suburban dreamscape outshining urbanism: The case of housing advertisements. *Space and Culture*. <https://doi.org/10.1177/1206331219850443>
- Smette, I., Hyggen, C. & Bredal, A. (2021). Foreldrerestriksjoner blant minoritetsungdom: Omfang og mønstre i og utenfor skolen. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 62(1), 5–26. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2021-01-01>
- Torfing, J., Kristjansen, E. T. & Sørensen, E. (2021). Co-designing neighbourhood-level social improvement and innovation. I E. Loeffler & T. Bovaird (Red.), *The Palgrave handbook of co-production of public services and outcomes* (s. 353–370). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53705-0_18
- Torfing, J., Sørensen, E. & Røiseland, A. (2020). Samskaping: Fra ide til strategi. *Stat og styring*, 30(4), 28–30. <https://doi.org/10.18261/ISSNo809-750X-2020-04-09>
- Vestby, N. (2020). Eutopia – where the heart matters. I K. Bergaust, R. Smite & D. Silina (Red.), *Oslofjord ecologies. Artistic research on environmental and social sustainability. Acoustic Space*, 18(3), 107–120.
- Vestel, V. J. & Hydle, I. (2009). *Fritidsklubb – kvalifisering og rusforebygging?* (NOVA-rapport 15/09).

